

VI. KRONIKA

HISTORYCY PRAWA NA XV MIĘDZYNARODOWYM KONGRESIE NAUK HISTORYCZNYCH W BUKARESZCIE

W dniach od 10 do 17 sierpnia 1980 r. obradował w Bukareszcie XV Międzynarodowy Kongres Nauk Historycznych. Wśród z górą 2 tysięcy jego uczestników znalazło się także wielu historyków prawa. W skład około sześćdziesięciuosobowej grupy polskiej, której przewodniczył prof. dr Stefan Kieniewicz, weszli m. in.: prof. dr Andrzej Ajnenkiel, prof. dr Juliusz Bardach, doc. dr Hubert Izdebski, doc. dr Stanisław Russocki oraz doc. dr Monika Senkowska-Gluck.

Pierwsze dwa dni Kongresu przeznaczone zostały, co powszechnie uznano za rozwiązanie bardzo fortunate, na obrady organizacji międzynarodowych afiliowanych przy Międzynarodowym Komitecie Nauk Historycznych oraz obrady wewnętrznych komisji Komitetu. Historyków prawa szczególnie interesowała sesja Międzynarodowego Stowarzyszenia Historii Prawa i Instytucji (AIHDI), poświęcona małżeństwu, religii i prawu oraz obrady Międzynarodowej Komisji Historii Zgromadzeń Stanowych, tematem których były „Landtagi i stany prowincjonalne” oraz „Państwo nowożytne a instytucje parlamentarne”. Również Międzynarodowa Komisja Historii Rewolucji Francuskiej wybrała sobie za przedmiot obrad problematykę wiążącą się w dużym stopniu z historią prawa, a mianowicie własność w Europie w dobie rewolucji; referat dotyczący Polski przedstawiła tam doc. dr M. Senkowska-Gluck.

Polscy historycy prawa, nader aktywni w toku dyskusji, znaleźli się następnie w nowo wyłanianych władzach poszczególnych komisji. Prof. dr J. Bardach został wybrany przewodniczącym Międzynarodowej Komisji Studiów Slawistycznych, doc. dr S. Russocki został jednym z wiceprzewodniczących Międzynarodowej Komisji Historii Zgromadzeń Stanowych, a doc. dr M. Senkowska-Gluck weszła, po rezygnacji prof. Bardacha z funkcji wiceprzewodniczącego, w skład Biura AIHDI. Nie bez znaczenia dla naszego grona było ukonstytuowanie się, właśnie w Bukareszcie, nowej organizacji — Międzynarodowej Komisji Historii Historiografii. Jej pierwszym przewodniczącym został prof. dr Andrzej Feliks Grabski. Największym sukcesem historyków polskich w dziedzinie organizacyjnej było oczywiście powołanie prof. dra Aleksandra Gieysztorą na stanowisko przewodniczącego Międzynarodowego Komitetu Nauk Historycznych.

Pozostałe cztery robocze dni Kongresu przeznaczono na równoległe obrady nad tzw. wielkimi tematami oraz nad zagadnieniami metodologicznymi. Równocześnie, lecz tylko po południu, obradowały sekcje chronologiczne: starożytna, średniowieczna, nowożytna i historii najnowszej. Jako przedmioty zainteresowania metodologów wybrano: język historyka, miejsce i rolę nauczania historii w ramach szkolnictwa średniego, problemy i metody historii oralnej oraz „demografię, epidemie, ekologię”.

„Wielkie tematy” — mogące zainteresować ogół historyków i zawsze odnoszące się w większym czy mniejszym stopniu do domeny historii prawa — stały się już tradycyjną formą pracy międzynarodowych kongresów nauk historycznych. Opraco-

wanie „wielkiego tematu” powierza się międzynarodowemu zespołowi, składającemu się z referenta głównego i koreferentów z różnych krajów. Referat główny i koreferaty, zawczasu publikowane, nie są przedstawiane in extenso w czasie obrad. Dyskusję zagaja referent główny i ewentualnie koreferenci, a poza dyskusyjnymi istotny udział biorą tzw. eksperci, powołani wcześniej przez Międzynarodowy Komitet Nauk Historycznych. W Bukareszcie debatowano nad czterema „wielkimi tematami”: Europą Wschodnią — terenem przenikania się cywilizacji, formami i problemami pokoju w dziejach, państwem federalnym i zasadą federalizmu, a wreszcie nad historyczną problematyką miejsca kobiety w społeczeństwie.

W tej grupie tematów naszym historykom prawa przypadło jedno miejsce eksperta w zakresie problematyki pokoju (doc. dr S. Russocki, który przedstawił polskie koncepcje prawa wojny XV w. oraz projekt wieczystego pokoju króla Jerzego z Podiebradu) oraz, co było szczególnie ważne, jedno miejsce referenta głównego. Występujący w tym charakterze prof. dr J. Bardach opracował, wspólnie z niżej podpisanym, temat „Państwo federalne i zasada federalizmu”. Referat ten opublikowany został nie tylko w materiałach Kongresu, lecz również, wraz ze wszystkimi koreferatami narodowymi (których większość nie znalazła się w materiałach), w specjalnym zeszycie „Czasopisma Prawno-Historycznego” (t. XXXII, z. 1). Kongresowy zeszyt „Czasopisma” rozprowadzony w toku obrad w liczbie 150 egzemplarzy, stał się bardzo poszukiwany. Wyrazem wysokiej jego oceny mogła być zgłoszona przez Komitet Historyków Kanadyjskich chęć zakupu co najmniej 50 jego egzemplarzy.

Sądzić można, że referat o federalizmie wzbudził duże zainteresowanie uczestników Kongresu. W pierwszej części obrad nad tym tematem wzięło udział 9 referentów narodowych i 3 ekspertów w obecności około 800 osób. W następnej dyskusji zabrano głos 22 uczonych, w tym 7 przedstawicieli nauki radzieckiej. Dyskusja wykazała, jak znaczna jest polityczna aktualność problematyki federalizmu. Nieliczne głosy co prawda, co trzeba z zalem stwierdzić, wykroczyły poza kanyony naukowej dyskusji historyków. Znaczna większość dyskutantów, a zwłaszcza wystąpienia ekspertów (prof. prof. Federigo Udino Martorella z Hiszpanii, Cornelli Bodea z Rumunii i Marty Sordi z Watykanu) wniosły wiele nowych elementów do omawianej problematyki. Ten złożony, wielowątkowy charakter dyskusji podkreślił w jej podsumowaniu główny referent, prof. dr J. Bardach.

XV Międzynarodowy Kongres Nauk Historycznych stał się również dla działającego w Bukareszcie rumuńskiego Stowarzyszenia Historii Porównawczej Instytucji i Prawa okazją do zorganizowania sympozjum nt. rozwoju historii instytucji i prawa jako odrębnej dyscypliny naukowej. W sympozjum tym, niestety w dużej mierze kolidującym czasowo z „wielkimi tematami”, starali się oczywiście uczestniczyć i polscy historycy prawa. Z naszej strony przedstawiony został jeden referat, mianowicie ks. prof. dr Marian Żurowski omówił zagadnienie przestępstwa przełożonego i odpowiedzialności wspólnoty w naukach dekretalistów.

Już na podstawie przytoczonych faktów — a pominąłem wystąpienia w toku dyskusji — udział naszych historyków prawa w obradach Kongresu można uznać za znaczący i udany.

HUBERT IZDEBSKI (Warszawa)

PROBLEMY METODOLOGII HISTORYCZNEJ W PRAWOZNAWSTWIE

W dniach 27 i 28 marca 1980 r. odbyła się w gmachu Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego zorganizowana przez Komitet Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk sesja na temat metodologicznych zagadnień prawoznaw-

stwa. W czasie sesji, w której uczestniczyli reprezentanci wszystkich dyscyplin prawnych, dyskutowano m. in. o problemach metodologii historycznej w prawnoznawstwie. Podstawą do żywej dyskusji był referat wygłoszony na ten temat przez prof. dra Juliusza Bardacha.

Prof. dr Juliusz Bardach przedstawił stan badań nad zagadnieniami metodologii w historii prawa; przypomniał, że przesłankę podejścia historycznego w naukach prawnych stanowi uznanie faktu, że prawo jako zjawisko społeczne jest tworem historii. Referent stwierdził, że podejście takie jest szczególnie płodne w badaniu makrostruktur, pozwala bowiem na ukazanie zmienności całych systemów politycznoprawnych oraz głębszych uwarunkowań ich przeobrażeń. Konsekwencją dynamicznego podejścia systemowego jest przeciwstawienie się tradycyjnym ujęciom prawnodogmatycznym, które zwykły ujmować swój przedmiot badania w sposób statyczny. J. Bardach podkreślił, iż istotną cechą podejścia historycznego jest to, że z reguły nie ogranicza się ono do przedstawienia obowiązujących w przeszłości norm i instytucji, ale podejmuje ich badanie w praktyce, analizując sposób ich funkcjonowania oraz rolę, jaką odgrywały one w życiu. Ruch i badanie procesu historycznego odbywa się od przeszłości do teraźniejszości, ale zrozumienie i myślowe opanowanie tego procesu osiąga się przez wysiłek umysłu poznającego w kierunku odwrotnym. Podejście historyczne w dziedzinie prawa to zatem podejście jednocześnie retrospektywne i perspektywiczne. Referent podniósł, że w podejściu historycznym istotne znaczenie ma analiza istoty państwa, jego historycznej roli i jego strukturalnych przemian. Zwrócił m. in. uwagę na opozycję wobec historyzmu, która wystąpiła po drugiej wojnie światowej w polskiej nauce prawa. Podkreślił także, iż historyzm w badaniu państwa i prawa łączy się ze sprawą świadomości społecznej, w tym także świadomości ludzi nauki. Podejście historyczne pozwala m. in. właściwie ocenić fakt, że każda społeczność narodowa występuje w charakterze odrębnej całości, integrując się jednocześnie w proces powszechnodziejowy; zakłada też ujmowanie łączne struktur i procesów, które przecież nie stanowią antynomii, ale są dwoma aspektami badanej rzeczywistości. W zakończeniu referent przestrzegał przed absolutyzowaniem metody historycznej w badaniach nad prawem: w historycznym podejściu do fenomenów państwa i prawa należy sięgać do wszystkich metod znanych naukom historycznym, a także do wszystkich metod stosowanych przez nauki prawne.

Redakcji nie udało się pozyskać zgody organizatorów sesji na publikowanie tekstu Juliusza Bardacha na łamach CPH. Zostanie on ogłoszony drukiem w specjalnym tomie, który obejmie cały materiał ważnej i pożytecznej sesji w Łodzi.

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

ZYGMUNT WOJCIECHOWSKI — HISTORYK USTROJU I PRAWA

Dnia 11 listopada 1980 r. odbyła się sesja naukowa, poświęcona Zygmuntowi Wojciechowskiemu z okazji 80-lecia urodzin i 25-tej rocznicy śmierci. Organizatorem sesji był Instytut Zachodni w Poznaniu. W czasie sesji referaty, charakteryzujące sylwetkę wybitnego uczonego, wychowawcy i organizatora nauki, wygłosili m. in. Antoni Czubiński, Kazimierz Kolańczyk, Andrzej Kwilecki, Gerard Labuda, Henryk Olszewski oraz Janusz Pajewski.

W czasie sesji poddano wszechstronnej analizie także rolę Zygmunta Wojciechowskiego w rozwoju nauk historycznoprawnych w Polsce. Przypomniano, że w bibliografii jego prac znajdują się pozycje o trwałej wartości naukowej. Należą

do nich studia nad organizacją grodową Polski piastowskiej, rozprawy o organizacji państwa polskiego za pierwszych Piastów, o najstarszych targach, o prawie rycerskim w dawnej Polsce, o początkach immunitetu i sądownictwa prawa polskiego. Trzeba też zaliczyć do nich monografię Zygmunta Starego oraz wciąż żywe w naukowym obiegu syntezy: *Ustrój polityczny Śląska do końca XIV wieku* (1932), *Rzecz o terytorialnym Prus w stosunku do Polski* (1933), *Polska — Niemcy. Dziesięć wieków zmagania* (1945) oraz *Państwo polskie w wiekach średnich* (1945 - 1948). Zygmunt Wojciechowski położył duże zasługi dla ugruntowania prestiżu polskich nauk historycznoprawnych za granicą, m. in. przez ogłaszanie prac w czasopismach zachodnich oraz wydawanie w postaci książkowej większych prac: *Das Ritterrecht in Polen vor den Statuten Kasimirs des Grossen* (1930), *Mieszko I and the rise of the Polish state* (1930), *La condition des nobles et le problème de la féodalité en Pologne au Moyen-Age* (1949). Wykształcił też wielu uczniów, którzy wnieśli przyczynili się do utrzymania wysokiej rangi historycznoprawnego środowiska w Poznaniu i całym kraju. Należy wśród nich wymienić: Zdzisława Kaczmarczyka, Michała Szczanieckiego, Józefa Matuszewskiego, Kazimierza Kolańczyka i Stefana Weymana.

W czasie sesji nie zabrakło wspomnień o narodzinach i młodości „Czasopisma Prawno-Historycznego”, którego Zygmunt Wojciechowski był faktycznym założycielem, pierwszym redaktorem i przewodniczącym rady redakcyjnej, a także twórcą naukowego profilu pisma.

Uczestnicy sesji uznali celowość pogłębienia badań nad sylwetką Zygmunta Wojciechowskiego i jego miejscem w dziejach nauki polskiej i — w perspektywie — ogłoszenia ich wyników w książkowej syntezie.

Wykaz prac naukowych Zygmunta Wojciechowskiego oraz spis literatury omawiającej jego twórczość zawarte są w „Przeglądzie Zachodnim” R. XI, 1955, nr 5 - 6. Na łamach CPH charakteryzował piarstwo Zygmunta Wojciechowskiego Michał Szczaniecki (CPH T. VII, 1955, z. 22, s. 385 - 390).

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

Z PRAC NAD REEDYCJĄ VOLUMINA LEGUM

Dnia 14 X 1980 r., w lokalu Instytutu Historii PAN w Warszawie odbyło się posiedzenie Rady Redakcyjnej *Volumina Legum*, z udziałem prof. prof. Juliusza Bardacha, Stanisława Grodziskiego, Witolda Maisla, Henryka Olszewskiego, Kazimierza Orzechowskiego oraz dr. Wacława Uruszczaaka; na piśmie złożył swą opinię prof. dr Stanisław Płaza, usprawiedliwili niemożność przybycia prof. dr Jerzy Michalski i doc. dr Jerzy Senkowski. Przedmiotem dyskusji był zarówno program dalszych prac nad nową edycją *Volumina Legum*, jak i konspekt I tomu, obejmującego materiał źródłowy do 1548 r., a przygotowywanego przez Stanisława Grodziskiego i Wacława Uruszczaaka.

Postanowiono kontynuować prace według dotychczasowego programu, mimo że w roku bieżącym Wydawnictwo Artystyczno-Filmowe, nie skonsultowawszy się uprzednio z Instytutem Historii PAN, przystąpiło do reedycji sześciu tomów *Volumina Legum* techniką fotoofsetową. Jednakże fotoofset, oparty na przedruku Józefa Ohryzki, zwiększył liczbę dostępnych w bibliotekach kompletów, ale nie zaspokoi potrzeb badawczych.

Już w toku uprzednich dyskusji nad reedycją *Volumina Legum* ustalono, że nie będzie to prosty przedruk, lecz w miarę możliwości pełne i oparte na nowocze-

snych zasadach wydawnictwo konstytucji sejmowych. Tym samym zdecydowano, że spośród tekstów zawartych w edycji pijarskiej pominięte są te, które nie były produktem działalności ustawodawczej sejmu; w to miejsce wzbogaci się nową edycję o konstytucje przez Konarskiego i Załuskiego pominięte.

Stosując te ustalenia do konspektu I tomu, postanowiono w wyniku dyskusji rozpocząć wydawnictwo od tekstów niewątpliwie związanych z tworzącym się w drugiej połowie XV w. sejmem; pełny ciąg konstytucji sejmowych wystąpi dopiero od lat 1493-1496. Tym samym zdecydowano się na pominięcie tekstów z XIV w., poczynając od *Statutów* Kazimierza Wielkiego, a także i późniejszych, dotyczących stosunków międzynarodowych, polityki wewnętrznej, organizacji kościoła. Wszelkie te pominięcia zostaną jednak wyraźnie zaznaczone w wykazie aktów, a czytelnik odesłany zostanie do odpowiedniego wydawnictwa. Tym samym zachowany zostanie związek z tradycyjnym układem i treścią pijarskiej edycji *Volumina Legum*.

Przyjęto, iż I tom nowej edycji składać się będzie z:

- 1) przedmowy,
- 2) wstępu do całości wydawnictwa (dzieje wydawnictwa, dzieje prac nad nową edycją, jej koncepcja),
- 3) tekstów,
- 4) wykazu aktów,
- 5) indeksów (osobowego i rzeczowego).

Zaawansowanie prac nad nową edycją pozwala przypuszczać, iż tom pierwszy oddany zostanie do druku w roku 1981.

STANISŁAW GRODZIŃSKI (Kraków)

MUZEUM SEJMU POLSKIEGO

Prezydium Sejmu postanowiło w 1979 r. powołać do życia Muzeum Sejmu Polskiego, „jako powszechnie dostępne, publiczne muzeum, które — ukazując dawność i trwałość polskich tradycji parlamentarnych [...], wzbogacać będzie w świadomości społecznej wiedzę o parlamentarystyce i demokracji oraz przyczyniać do kształtowania w społeczeństwie polskim, zwłaszcza wśród młodzieży, właściwego obywatelskiego stosunku do dziejów ojczystych i do współczesnej polskiej, socjalistycznej państwowości”.

Na zaproszenie Kancelarii Sejmu uwagi i opinie na temat koncepcji i założeń programowych takiego Muzeum przedstawili: prof. dr A. Ajnenkiel, dr W. Fijałkowski, prof. S. Grodziski, doc. dr hab. A. Gwiżdż, doc. dr hab. H. Izdebski, doc. dr hab. M. Kallas, dr J. Lilejko, prof. dr H. Olszewski, doc. dr A. Patrzalek i dr M. Rostworowski; do inicjatywy utworzenia Muzeum ustosunkowali się także dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie, prof. dr S. Lorentz oraz wiceprezes Polskiej Akademii Nauk, prof. dr J. Szczepański.

W dniu 29 maja 1980 r. odbyła się w gmachu Sejmu narada dotycząca problemów programowych i organizacyjnych przyszłego Muzeum. Po zagajeniu narady przez Szefa Kancelarii Sejmu min. K. Świątałę przewodnictwem obrad objął przewodniczący sejmowej Komisji Oświaty i Wychowania prof. dr J. Maciszewski. Referaty wygłosili: prof. dr Juliusz Bardach („Główne etapy dziejów sejmu polskiego a zadania ekspozycji muzealnej”) oraz prof. dr Aleksander Gieysztor („Założenia programowe i organizacyjne Muzeum Sejmowego”). Uzupełniły je komunikaty informacyjne o odnoszących się do dziejów Sejmu zasobach polskich

muzeów, bibliotek i archiwów; komunikaty przedłożyli przedstawiciele Ministerstwa Kultury i Sztuki, Biblioteki Narodowej oraz Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych. W dyskusji głos zabrali kolejno: b. wicemarszałek Semu Ustawodawczego Stanisław Szwalbe, Sz. Kobyliński, prof. dr Cz. Madajczyk, doc. dr hab. A. Sucheni-Grabowska, poseł dr H. Suchocka, dr M. Rostworowski, prof. dr A. Ajnenkiel, prof. dr M. Rybicki, prof. dr S. Grodziski i prof. dr. J. Zachwatowicz; ponadto głosy do protokołu złożyli: prof. dr J. Durko, doc. dr hab. M. Kallas, poseł prof. dr A. Klafkowski, dr J. Lilejko i poseł prof. dr W. Zakrzewski. Naradę zamknęły wystąpienia końcowe posła prof. dr. J. Maciszewskiego i min. K. Świątały.

Myśl utworzenia muzeum sejmowego spotkała się z pełną aprobatą i poparciem uczestników narady. Uznano za celowe, by stała ekspozycja muzealna objęła całe dzieje parlamentaryzmu polskiego od najwcześniejszych początków, dla których dość powszechnie przyjmuje się teraz jako datę graniczną rok 1493, aż do czasów współczesnych, uwzględniając w kolejności chronologicznej w czterech podstawowych działach Muzeum: okres sejmku szlacheckiego, okres rozbiorowy, okresu sejmu i senatu II Rzeczypospolitej oraz okres KRN i sejmów Polski Ludowej. Wskazywano na potrzebę takiego ukształtowania ekspozycji, aby z jednej strony — zgromadzonymi przedmiotami o walorach informacyjnych (np. dokumenty, teksty legislacyjne) wzbogacała ona wiedzę osób zwiedzających Muzeum i aby jednocześnie — z drugiej strony — przedmiotami artystycznymi: obrazami, grafiką (może nawet tekstami literatury pięknej) przemawiała do wyobraźni widzów, pobudzała ich emocje. Podkreślano rolę, jaką Muzeum będzie mogło odegrać — pod warunkiem należytej ukształtowanej ekspozycji — jako placówka wychowania obywatelskiego; zwrócono jednak przy tym uwagę na niecelowość obarczania przyszłej placówki muzealnej zadaniami badawczymi i wydawniczymi, które lepiej nadal realizować mogą istniejące placówki naukowo-badawcze. Przyjęto z zadowoleniem do wiadomości, że Prezydium Sejmu przeznaczyło na potrzeby przyszłego Muzeum jednopiętrowy XIX-wieczny budynek (z dawnego kompleksu zabudowań sejmowych), który w ciągu dwóch — trzech lat zaadaptowany zostanie do nowych zadań.

Ze strony organizatorów Muzeum wyrażono nadzieję, że również i w przyszłości środowisko historyków, a szczególnie historyków państwa i prawa nie szczędzić będzie swoich rad i udzielać pomocy w pracach nad koncepcją i konkretnymi scenariuszami planowanych ekspozycji.

ANDRZEJ GWIŹDŹ (Warszawa)

KOLOKWIUM HABILITACYJNE DRA JÓZEFA CIĄGWY

W dniu 28 maja 1980 r. odbyło się posiedzenie Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach poświęcone kolokwium habilitacyjnemu dra Józefa Ciągwy, adiunkta w Zakładzie Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Śląskiego.

Podstawą przewodu habilitacyjnego była rozprawa pt. *Wpływ centralnych organów Drugiej Rzeczypospolitej na ustawodawstwo śląskie w latach 1922 - 1939* (ogłoszona drukiem przez Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1979, ss. 244). Recenzentami pracy byli: prof. dr hab. Karol Jonca (UWr.), prof. dr hab. Witold Meisel (UAM), prof. dr hab. Henryk Rechowicz (UŚl.) i doc. dr hab. Adam Lityński (UŚl.).

Po przeprowadzeniu tajnego głosowania Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego postanowiła jednomyślnie przyjąć kolokwium i nadać drowi Józefowi Ciągwie stopień naukowy doktora habilitowanego w zakresie historii państwa i prawa.

ANDRZEJ ABRAMSKI (Katowice)

OBRONA PRACY DOKTORSKIEJ MGR. TADEUSZA MACIEJEWSKIEGO

W dniu 21 marca 1980 r. odbyło się posiedzenie Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, poświęcone obronie rozprawy doktorskiej mgra Tadeusza Maciejewskiego, starszego asystenta w Instytucie Nauk Prawno-Ustrojowych Uniwersytetu Gdańskiego (Zakład Powszechnej Historii Państwa i Prawa). Doktorant przedstawił rozprawę pt. *Kodyfikacje gdańskiego prawa miejskiego z XVIII wieku*. Promotorem rozprawy był doc. dr hab. Edwin Rozenkranz (UG), recenzentami prof. dr hab. Witold Maisel (UAM) i prof. dr Zbigniew Zdrójkowski (UMK).

Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, po przeprowadzeniu tajnego głosowania, postanowiła jednomyślnie nadać mgr. Tadeuszowi Maciejewskiemu tytuł doktora nauk prawnych.

AUGUSTYN BURKIEWICZ (Gdańsk)

